

BVD/SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/051

19 juli 1984

POLITIEKE TOP DDR IN BEWEGING

II. MUTATIES IN DE HOOGSTE REGIONEN VAN PARTIJ EN STAAT

Inleiding

Het achtste plenum van het Centraal Comité (CC) van de 'Sozialistische Einheitspartei Deutschlands' (SED), gehouden op 24 en 25 mei jl., stond in het teken van een voor Oosteuropese begrippen omvangrijke wijziging van de partijtop. Het vertrek van een orthodoxe oudgediende uit de SED-leiding ging gepaard met de verkiezing van vier nieuwe leden van het Politburo en twee nieuwe secretarissen van het CC, die een nogal ander profiel vertonen. Volgens berichten in de internationale pers versterkten deze mutaties de machtspositie en het beleid van de 71-jarige secretaris-generaal van de SED . Ze zouden vooral een grotere steun betekenen voor zijn 'Duitslandpolitiek', en daarmee voor zijn opstelling tegenover West-Europa in het algemeen.

Vooralszins de herfst van 1983 is de Oostduitse partijleider zich merkbaar gaan inzetten voor een beperking van de averij, die de Oost-Westrelaties hebben opgelopen door de stationering van nieuwe raketsystemen in zowel de BRD als de DDR. Deze 'Politik der Schadensbegrenzung' leidde de afgelopen maanden tot een opvoering van het diplomatieke verkeer tussen de beide Duitse staten. Dat staat in schril contrast met de diplomatieke immobiliteit, waardoor de buitenlandse politiek van de USSR tegenover het Westen wordt gekenmerkt sinds het weglopen van de Sovjetdelegatie van de onderhandelings-tafel in Genève. Opvallend is voorts, dat zich de laatste tijd herhaaldelijk in milde bewoordingen heeft uitgelaten over de kernwapenproblematiek en over de Oost-Westverhoudingen, terwijl Moskou volhardde in haar onverzoenlijke polemiek tegen de 'bewapenings- en confrontatiepolitiek van de Verenigde Staten en hun NAVO-bondgenoten'. Westerse DDR-waarnemers hebben uit het onmiskenbare streven van naar een intensivering van de 'deutsch-deutsche Dialog' afgeleid dat de DDR binnen de marges van de 'Westpolitiek'

van het Warschaupact een eigen weg volgt, die door sommigen zelfs als een 'Alleingang' wordt getypeerd. Een eventuele verdere verbetering van de 'innerdeutsche' betrekkingen zal in velerlei opzichten ook kunnen doorwerken in de Oostduitse verhouding tot de rest van West-Europa.

In deze Focus wordt ingegaan op de ingrijpende wijziging van de SED-top. Gelet op het voorafgaande zullen waar mogelijk indicaties gegeven worden met betrekking tot de opstelling van de bij de mutaties betrokken partijprominenten ten aanzien van de 'Duitslandpolitiek' van . Aan het slot van dit rapport worden de veranderingen vermeld, die de 'Volkskammer' (het Oostduitse parlement) op 15 juni jl. aanbracht in de samenstelling van de Staatsraad, het collectieve staatshoofd van de DDR.

POLITIEKE TOP DDR IN BEWEGING

II. MUTATIES IN DE HOOGSTE REGIONEN VAN PARTIJ EN STAAT

Terugtrekken van-----

Tijdens het achtste plenum van het Centraal Comité (CC) van de 'Sozialistische Einheitspartei Deutschlands' (SED), gehouden op 24 en 25 mei jl., werd bekendgemaakt, dat de 73-jarige partijveteraan _____ zich 'om gezondheidsredenen' uit de leiding van de Oostduitse CP heeft teruggetrokken. _____ was in de jaren 1971-1983 één van de meest invloedrijke leden van het SED-Politburo en hield zich in die periode als CC-secretaris bezig met het DDR-veiligheidsapparaat, jeugd- en sportzaken, kerkelijke aangelegenheden, de Comecon *) en de relaties van de SED met de 'Deutsche Kommunistische Partei' (DKP) in de Bondsrepubliek (BRD). Samen met twee andere Politburoleden, minister van Defensie _____ en minister van Staatsveiligheid _____, bepleitte _____ in het verleden een harde, Moskougetrouwe opstelling tegenover de BRD, in het kader waarvan de contacten tussen de beide Duitse staten tot een minimum beperkt zouden moeten worden. _____ stond dan ook zeer kritisch tegenover de 'Politik der Schadensbegrenzung', die door partijleider _____ tijdens het zevende plenum van het CC/SED in november 1983 is afgekondigd. Deze politiek is erop gericht een verslechtering van de Oost-Westverhoudingen als gevolg van de plaatsing van nieuwe raketsystemen in de BRD en de DDR te voorkomen door een intensivering van de 'deutsch-deutsche Dialog' en een uitbreiding van de 'innerdeutsch' betrekkingen.

Tegen deze achtergrond moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat een politiek conflict met _____ tot het vertrek van _____ heeft bijgedragen. In ieder geval staat vast dat _____ sinds het zevende CC-plenum in de herfst van 1983 niet meer in het openbaar is verschenen en zijn omvangrijke takenpakket in het CC-secretariaat heeft overgedragen aan _____. Laatstgenoemde werd bij diezelfde gelegenheid tot volwaardig lid van het Politburo en secretaris van het CC/SED gekozen en is zich sindsdien steeds meer gaan profileren als de meest waarschijnlijke opvolger van _____ (**).

*) Economisch samenwerkingsverband van de USSR en de Moskougetrouwe volksdemocratieën.

**) Zie ook Focus nr. A84/042 dd. 28 juni 1984, p. 3-5.

Het definitieve vertrek van [] uit de partijleiding in mei jl. viel samen met de verkiezing van [] en [] tot volwaardig lid van het SED-Politburo. [] werd evenals [] tegelijkertijd tot secretaris van het CC/SED benoemd.

[] heeft zich sinds 1950 in verschillende functies vrijwel uitsluitend met de BRD beziggehouden. Zo was hij achter eenvolgens medewerker van het CC/SED voor de 'Westarbeit' (1950-1953), plaatsvervangend leider van de afdeling Westduitsland van het CC/SED (1953-1964), leider van de afdeling 'Westvraagstukken' bij het CC/SED (1964-1966), plaatsvervangend staatssecretaris voor 'gesamtdeutsche' (later Westduitse) vraagstukken (1966-1971) en directeur van het 'Institut für Internationale Politik und Wirtschaft' (1971-1973), dat hoofdzakelijk op de BRD is georiënteerd. Als 'Duitslandexpert' van de SED beschikt [] over persoonlijke contacten met vele Westduitse politici, waardoor hij de afgelopen jaren herhaaldelijk in staat is geweest om op informele wijze wensen en bedoelingen van de Oostduitse partijleider [] in de BRD kenbaar te maken.

De entree van het CC-lid (sinds 1978) [] in het Politburo en het CC-secretariaat van de SED is kenmerkend voor het toenemende belang, dat de Oostduitse CP hecht aan goede relaties met de Bondsrepubliek. Westerse DDR-waarnemers verwachten dat de Westduitse aangelegenheden na de promotie van [] tot CC-secretaris gezamenlijk onder diens verantwoordelijkheid zullen worden geplaatst. Als zodanig zal hij ook als leider van de afdeling 'West' waarschijnlijk de voornaamste spreekbuis worden voor de Duitslandpolitiek van de SED.

Al tijdens zijn eerste optreden als Politburolid en CC-secretaris op het achtste CC-plenum gaf [] een toelichting op het buitenlandspolitieke beleid van de DDR ten opzichte van de BRD. Daarbij legde hij de nadruk op de talrijke initiatieven die de DDR in de bilaterale betrekkingen met de Bondsrepubliek ontplooid zou hebben om de Oostduitse 'vredeswil' te demonstreren. Zo wilde zij duidelijk maken dat zij "in de strijd voor de vrede en de veiligheid op ons continent ook in de toekomst grote waarde hecht aan de betrekkingen tussen de beide staten". [] waar-

schuwde echter dat het streven naar een uitbouw van de relaties met de BRD niet zonder beperkingen is : " Ook een 'Politik der Schadensbegrenzung' kan haar grenzen bereiken, wanneer voortdurend nieuwe schade toegebracht wordt. En dat geschiedt vooral met iedere nieuwe Pershing II-raket die op het territorium van de Bondsrepubliek opduikt".

en

werd in Leningrad geboren als kind van een uit Duitsland geëmigreerd arbeidersgezin. In de periode 1948-1951 studeerde hij economie en rechtswetenschappen aan de 'Martin LUTHER'-universiteit in Halle en de 'HUMBOLDT'-universiteit in Oost-Berlijn. Na een voorspoedige loopbaan in het ministerie van Binnenlandse Handel, die hij in 1956 als leider van een onderzoeksinstituut begon en zeven jaar later als eerste plaatsvervangend minister beëindigde, werd in oktober 1963 gekozen tot secretaris van het CC/SED, verantwoordelijk voor handelsaangelegenheden. In deze functie die hij sinds november 1971 combineert met het voorzitterschap van de parlementaire commissie voor handelsaangelegenheden raakte hij steeds meer betrokken bij de handel met het West, in het bijzonder met West-Duitsland.

werd in Eula geboren en stamt eveneens uit een arbeidersfamilie. Van 1953 tot 1958 studeerde hij electrotechniek aan de universiteit van Rostock en aan de technische hogeschool te Dresden. Na een vijfjarige ambtsperiode als staatssecretaris voor de coördinatie van de leiding van elektronische dataverwerking werd hij in 1971 één van de negen plaatsvervaarders van minister-president . Sinds september 1973 is tevens minister van 'Allgemeinen Maschinen-, Landmaschinen- und Fahrzeugbau'.

Zowel als werden reeds tot CC-lid en kandidaat-Politburolid gekozen, toen nog de scepter zwaarde over de SED. Sindsdien hebben zij zich niet op bijzondere wijze geprofileerd. Hun recente verkiezing tot volwaardig lid van het Politburo lijken zij vooral te danken te hebben aan de door hen bewezen loyaliteit tegenover . Van en mag dan ook verwacht worden dat zij de weg zullen volgen, die de Oostduitse partijleider met zijn 'Politik der Schadensbegrenzung' is ingeslagen. Daarbij dient in aanmerking genomen te worden, dat deze economische specialisten vrijwel dagelijks geconfronteerd worden met de Oostduitse afhankelijkheid van financiële impuls

van het Westduitse bankwezen en van een vrije toegang tot de afzetmarkten van de Bondsrepubliek en daarmee ook van de andere lidstaten van de Europese Gemeenschap. Zij weten uit jarenlange praktijk dat de DDR zich eigenlijk in dit opzicht geen zelfopgelegd isolement ten aanzien van het Westen kan veroorloven.

werd in Anklam geboren en studeerde journalistiek aan de ' Universiteit te Leipzig. In de jaren 1949-1967 bekleede hij verschillende functies in de redactie van 'Tribün' het orgaan van het hoofdbestuur van de 'Freier Deutscher Gewerkschaftsbund (FDGB), de grootste massa-organisatie in de DDR. Na een korte studie aan de CPSU-partijhogeschool te Moskou werd in 1968 plaatsvervang hoofdredacteur van 'Neues Deutschland', het partijdagblad van de SED. Twee jaar later volgde hij op als hoofdredacteur van dit SED-orgaan.

wordt door waarnemers als één van de belangrijkste adviseurs van beschouwd. Tijdens het tiende partijcongres van de SED in april 1981 werd hij waarschijnlijk op aandrang van de Oostduitse partijleider tot lid van het CC en kandidaat van het SED-Politburo gekozen.

's recente verkiezing tot volwaardig lid van het Politburo zou kunnen betekenen dat hij grotere invloed zal krijgen op de agitatie- en propagandawerkzaamheden, die momenteel geleid worden door Politburolid en CC-secretaris

Als hoofdredacteur van 'Neues Deutschland' is sinds de herfst van 1983 betrokken bij het propageren én verdedigen van de 'Politik der Schadensbegrenzung'. Vooral tijdens de laatste voorjaarsbeurs te Leipzig besteedde het SED-orgaan veel aandacht aan ontmoetingen tussen Oostduits partijprominenten en Westduitse economische functionarissen en politici. Opvallend was voorts de selectieve wijze waarop in februari 1984 een geharnaste rede van de Sovjetrussische minister van Buitenlandse Zaken

in het SED-dagblad werd overgenomen. De redactie schrapte met name die passages, waarin de Westeuropese NAVO-landen medeverantwoordelijk stelde voor de nieuwe bewapeningsronde en bovendien terugkeer naar de situatie vóór de plaatsing van Pershing II- en kruisraketten nog eens duidelijk als voorwaarde noemde voor hernieuwde onderhandelingen over kernwapens.

In schrill contrast hiermee publiceerde 'Neues Deutschland' in april jl. de integrale tekst van een interview met _____, als CC-secretar belast met de buitenlandse politiek van Hongarije. In dit vraaggesprek, dat eerder was afgedrukt in het Hongaarse dagblad 'Magyar Hirlap', benadrukte _____ de rol die de kleine Oosteuropese landen kunnen spelen bij het op gang houden van de Oost-West dialoog. Hij reageerde daarmee op een artikel in de Tsjechoslowaakse partijkrant 'Rude Pravo', waarin o stelling werd genomen tegen de neiging van sommige socialistische landen om een soort 'kleine onafhankelijkheid' in hun buitenlandse politiek te demonstreren. Uit het feit dat 'Neues Deutschland' het Hongaarse antwoord in extenso afdruckte blijkt dat Oost-Berlijn zich door de kritiek van Praag aangesproken voelde. Het CPSU-dagblad 'Pravda' maakte het Sovjet-standpunt indeze kwestie duidelijk door alleen het artikel van 'Rude Pra over te nemen.

_____ werd _____ in Leipzig geboren en studeerde in de jaren 1951-1952 marxisme-leninisme aan de hogeschool van de Komsomol *) in Moskou. Na zijn terugkeer in de DDR bekleedde hij leidinggevende functies in de 'Freie Deutsche Jugend' en in de SED-district Frankfurt an der Oder en (Oost-) Berlijn. Op 16 mei 1971 volgde hij _____ op als eerste secretaris van de SED-partijorganisatie in de Oostduitse hoofdstad. In 1973 werd _____ tot kandidaatlid en drie jaar lat tot volwaardig lid van het SED-Politburo gekozen. Omdat _____ in ideologisch opzicht als een dogmaticus geldt, lijkt zijn verkiezing tot CC-secretaris op 24 mei jl. een tegemoetkoming aan orthodoxerpslijpers in het Politburo als Defensie-minister _____ en Staatsv ligheidsminister _____, die met het vertrek van _____ hun invloed rijkste medestander voor een harde opstelling tegenover de Bondsrepublie hebben verloren. Of _____ in staat zal zijn om zich te profileren als de nieuwe voorman van de 'hardliners' in het hoogste partijorgaan moet echter betwijfeld worden. Hij is namelijk volgens persberichten als CC-secretaris speciaal belast met de voorbereiding van de festiviteiten ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van de stad Berlijn en de afrondin van een gigantisch bouwproject in de Oostduitse hoofdstad, wat hem voorlopig weinig politiek gewicht zal geven.

*) De Komsomol is de communistische jeugdorganisatie in de USSR.

Mutaties in de Staatsraad

Na de mutaties in de SED-top werd op 15 juni jl. ook de samenstelling van de Staatsraad, het collectieve staatshoofd van de DDR, gewijzigd. trad af als één van de zeven plaatsvervangers van Staatsraad-voorzitter , waarmee hij afstand deed van zijn laatste politieke topfunctie. De 'Volkskammer' (het Oostduitse parlement) koos vervolgens en tot vice-voorzitter en tot lid van het hoogste staatsorgaan. Met name en dienden zich door deze promotie nog sterker aan als 'kroonprinsen' om te zijner tijd respectievelijk partijleider en premier op te volgen *).

Nieuwe initiatieven in de 'Duitslandpolitiek'

Sterker nog dan de mutaties in de Staatsraad, die primair gerelateerd moeten worden aan de positie van en als mogelijke opvolger van en , lijken de personele veranderingen in het Politburo en het CC-secretariaat van de SED van betekenis te zijn voor de buitenlandse politiek van de DDR. Met name de promotie van kan beschouwd worden als een duidelijke opwaardering van de 'Duitslandpolitiek', zoals die sinds de herfst van 1983 gestalte heeft gekregen in het streven naar betere relaties met de Bondsrepubliek. Daar komt bij dat met het vertrek van uit het Politburo en het CC-secretariaat, de belangrijkste voorstander van een harde opstelling tegenover de BRD uit de SED-top is verdwenen, waardoor binnen de partijleiding meer vrijheid van manouvreren heeft gekregen voor zijn 'Politik der Schadensbegrenzung'.

Inmiddels heeft de Oostduitse partijleider reeds van deze grotere speelruimte gebruik kunnen maken voor nieuwe economische openingen in de richting van de Bondsrepubliek. Volgens recente persberichten kan de DDF op korte termijn rekenen op een krediet van bijna 1 miljard DM, verstrekt door een consortium van particuliere banken in de BRD, in ruil waarvoor Oost-Berlijn bereid zou zijn tot versoepeling van de regelingen met betrekking tot het reizigersverkeer tussen de beide Duitse staten en de emigratie van Oost Duitsers naar het Westen.

Daarnaast is bekend geworden dat het langverwachte bezoek van aan de BRD waarschijnlijk definitief in de herfst van dit jaar zal plaatsvinden. In een interview met het Romeinse dagblad 'Il Messagero' verklaas

*)Zie ook Focus nr. A84/042, dd.28 juni 1984.

de Oostduitse partijleider op 7 juli jl. bij die gelegenheid met Bondskanselier te willen praten over de vraag "wat beide partijen er toe kunnen bijdragen dat de stationering van Pershing II-raketten bevroren wordt en de ontmanteling ervan begint". Als tegenprestatie zou de DDR daarna in Moskou willen aandringen op een verwijdering van op Oostduits territorium geplaatste Sovjetrussische raketsystemen. Sommige westerse waarnemers zien in deze uitspraken een overtuigend staaltje van 'Alleingang' ten opzichte van het Kremlin maar gaan daarbij soms heel gemakkelijk voorbij aan het feit dat de grenzen van de 'Duitslandpolitiek' nog steeds in hoge mate door de belangen van de USSR bepaald worden, juist als het gaat om militair-strategische aangelegenheden. Niettemin heeft de coördinator van de Westduitse vredesbeweging er in een interview met 'De Waarheid' van 12 juli voor gepleit om rond het bezoek van met krachtige acties in te haken op de voorstellen van de Oostduitse partijleider.